

ISSN: 2146-1740
https://dergipark.org.tr/tr/pub/ayd,
Doi: 10.54688/ayd.1279581
Araştırma Makalesi/Research Article

DIŞ'TAN İÇ'E EVRİLEN BİR KİTLESEL GÖÇ: TÜRKİYE'NİN SURIYELİLERİ

A MASS MIGRATION EVOLVING FROM EXTERNAL TO INTERNAL:
TURKEY'S SYRIANS

Kamil ÖZASLAN¹

Öz

Makale Bilgi

Gönderilme:
08/04/2023

Kabul:
13/06/2023

Yüzyıllık Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye çok çeşitli göç hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır. Ancak bunların hiçbiri ölçeği, etki ve sonuçlarıyla Suriyeli göçü gibi olmamıştır. 2011 yılında başlayan bu göç hareketiyle birlikte Türkiye, dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi haline gelmiştir. Son on yıl içerisinde dünyanın birçok bölgesinde yaşanan kitlesel göç hareketleri bile bu durumu değiştir(e)memiştir. Uluslararası birçok otorite tarafından halen 21. yüzyılın en büyük göç hareketi olarak tanımlanan Suriyeli göçünü Türkiye açısından önemli kılan bir diğer husus ise uluslararası bir göç olarak başlamış, ancak kısa süre içerisinde kentler arasında yaşanan bir göçe dönüşmüş olmasıdır. Buradan hareketle çalışmanın konusunu Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteciler oluşturmakta, amacı ise bir dış göç hareketi olarak başlayan bu göçün zamanla bir iç göç hareketine dönüşüp dönüşmediğini ortaya koymaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda ulusal ve uluslararası literatür taranmış, göçe ilişkin birincil ve ikincil mevzuat incelenmiştir. Başta Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) olmak üzere ilgili kurumların verileri ile zenginleştirilen bu çalışma sonucunda Türkiye’de Suriye sınırındaki kentlerden başlayan, ancak öznesini Suriyeli mültecilerin oluşturduğu ve halen devam eden “büyük bir iç göç” hareketinin yaşandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Geçici koruma, İç göç, Kent, Suriyeli, Uluslararası göç.

Jel Kodları: R0, R50, R59.

¹ Doktor, Beşiktaş Belediyesi, ORCID: 0000-0003-1295-9502, kamil.ozaslan@hotmail.com.

Atf: Özaslan, K. (2023). Dış’tan İç’e Evrilen Bir Kitlesel Göç: Türkiye’nin Suriyelileri. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 14 (1), 115-143.

Abstract

Article Info

Received:
08/04/2023

Accepted:
13/06/2023

Turkey has seen various migratory movements throughout the Republic's one hundred-year-long history. However, none of these movements resembles the Syrian migration in terms of their scale, impact, and consequences. As a result of this migration surge which started in 2011, Turkey has become the country with the highest number of refugees in the world. Even the mass migration movements occurring in various regions around the world within the last ten years do not seem to be able to change this situation. Many international authorities consider Syrian migration to be the largest migration movement of the 21st century, and another factor that makes this migratory movement significant is that it began as an international migration, but quickly changed into an intra-urban migration. In this regard, this paper deals with the Syrian refugees living in Turkey, and its objective is to reveal whether this migratory movement that started as external has turned into an intra-urban movement in time. One of the qualitative research methodologies employed in this paper is document analysis. National and international literature on the subject has been evaluated, as well as primary and secondary immigration legislation. The paper, which has been enriched with the data from relevant institutions, particularly Directorate General of Migration Management (GİGM), discovers that Turkey's "great internal migration movement" starting in the cities along the Syrian border, has been created by Syrians, and is still on-going.

Keywords: Internal migration, International migration, Syrians, Temporary protection, Urban.

Jel Codes: R0, R50, R59.

Extended Summary

The Syrian migration, which started in 2011 for compelling reasons and reached massive dimensions in a short time, making Turkey the country with the largest number of refugees in the world, is an international migration movement, even if it took place from nearby geographies. Since no registration and control process have been carried out at the entrances from the border gates, there are no precise data. So much so that the Syrian population is shown as “0” in the DGMM data in 2011, whereas in the AFAD data it is stated that approximately 20 thousand Syrians lived in the same year. However, it is known that at the beginning of the process that started with 2011, Syrians mostly tried to live in GBMs and border cities. However, as a result of the developments brought about by the policy change regarding the Syrian migration in 2015, it is seen that the Syrians started to be mobilized much more easily within the country, thus the external migration movement, whose actors are Syrians, has evolved into an internal migration movement that takes place within the political and administrative borders of the country.

The displacement of Syrians within the country is multifaceted and multidimensional. For this reason, the internal migration movement, whose actor is Syrian, is too complicated to be explained from a single perspective. As in the rest of the world, the opportunities offered by developed or developing cities can be attractive factors for those living in less developed cities and rural areas. The socio-economic structure of the city (whether it is developed or not), employment opportunities, ease of transportation and accommodation, social and physical opportunities, public and urban services offered, or social networks stand out as the main determinants of individuals' urban preferences. The same is true for refugees. Despite all the difficulties, there are accommodation, transportation, communication, education, and employment opportunities that refugees can access more easily in cities.

From this point of view, the aim of the paper is to reveal this change in the Syrian migration. The scope of the paper consists of Syrians under temporary protection status. Therefore, foreigners of other status, regardless of country, are excluded from the scope. In accordance with the purpose and scope, the literature review method was preferred in the paper, the information was supported by the official data of the relevant institutions and the document analysis technique was applied. Accordingly, the paper is divided into four main parts. Concepts are very important in order to make the subject more understandable. For this reason, the first chapter is devoted to concepts related to migration. On the other hand, migration occurs for various reasons, and this diversity also affects the types of migration. Therefore, the reasons and types of migration are also included in the first section. Migration movements after 1923 are also important in order to understand the new period developments that started with the forced migration of Turkey from Syria. That is why the second part is devoted to it. In the third part, the developments that forced the Syrians to migrate from their countries and the results of this migration movement were examined. In the fourth chapter, the internal migration movement in Turkey, whose actors are Syrians, is examined. The paper is concluded with the conclusion part where a general evaluation will be made.

As a result of the paper, it has been seen that the Turkish society is rapidly decreasing the level of social acceptance towards Syrians, and they are piling up irregularly towards different cities. These developments necessitated various measures for the urban preferences of Syrians. In order to prevent the uncontrolled concentration of Syrians in cities at the beginning of 2022, the Ministry of Interior announced that the Syrian population is high in Ankara, Antalya, Aydın, Bursa, Çanakkale, Düzce, Edirne, Hatay, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Muğla, Sakarya, where the Syrian population reaches 25%. New Syrian immigration to Tekirdağ and Yalova is prohibited. With these preventive policies, only time will show how successful it will be in preventing the displacement of Syrian refugees under temporary protection status between cities in the Syrian migration, which has turned from being a guest to a temporary one and is evolving from a temporary one to a permanent one.

1. Giriş

Yazılı kaynaklar insanoğlunun var olduğu günden beri çok çeşitli nedenlerle yaşadıkları yerleri terk ederek farklı coğrafyalara göç ettiklerini göstermektedir. Göç, daha iyi bir yaşam gayesi ve bireyin kendi özgür iradesi ile gerçekleşebileceği gibi savaş, siyasi ve ekonomik kriz ya da olumsuz iklim koşulları veya doğal afetler gibi zorlayıcı sebeplerle ve kitlesel boyutlarda da meydana gelebilir. Varılmak istenen yer ülkenin siyasi ve idari sınırları içerisinde olabileceği gibi sınırların ötesi ve hatta deniz aşırı ülkeler de olabilir. Ancak tercih edilen, göçün bireyin kendi özgür iradesi ve varılacak noktadaki kamu otoritelerinin kabulü ile gerçekleşmesidir. Zorunlu şekilde ve kitlesel boyutlarda gerçekleşen sınır ötesi göç ise neredeyse tüm toplum ve kamu otoriteleri tarafından istenmeyen, hatta çekilen dikenli teller ya da yerleştirilen beton bloklar veyahut artırılan sınır kontrolleriyle engellenmeye çalışılan, göçün olumsuz bir türüdür.

Birleşmiş Milletlerin (BM) verilerine göre 2021 yılı sonu itibarıyla yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmış kişi sayısı 84 milyon iken 2022 yılının sadece ilk 6 ayı içerisinde bu sayı 103 milyona yükselmiştir (UNHCR, 2022a). Bu hızlı artışın en büyük sebebi ise Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'ya başlattığı işgaldir. İşgalle birlikte yaklaşık 12 milyon kişinin evlerini terk etmek zorunda kaldığı, Rus işgalinin ülkenin tamamına yayılması durumunda ise bu sayının 24 milyona ulaşabileceği tahmin edilmektedir (SÜDDEUTSCHE ZEITUNG, 2022). Bu nedenle birçok kaynak Ukrayna'dan gerçekleşen zorunlu göçü Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşadığı en büyük ve hepsinden önemlisi en hızlı mülteci hareketi olarak kabul etmektedir. Ukraynalıların çoğunluğunun sınır ülkeler ile gelişmiş Avrupa ülkelerine sığındığı görülmektedir. Örneğin Polonya'ya 1.563 bin, Almanya'ya 1.025 bin Ukraynalı sığınmış durumdadır (UNHCR, 2022b).

Tarihi boyunca çeşitli nedenlerle ülkesinden kaçmak zorunda kalan birçok mülteci için sığınılacak ülkelerden biri olan Türkiye; Rusya ve Ukrayna savaşında da benzer durumu yaşamıştır. 2022 yılı sonu itibarıyla Türkiye'ye sığınan Ukraynalı mülteci sayısı 86 binin üzerindedir (UNHCR, 2022b). Ancak Ukraynalıların dışında Türkiye'ye düzenli ya da düzensiz şekilde sığınmış olan daha çok sayıda ülkenin vatandaşı da bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı verilerine göre 2022 yılında Türkiye'de yaşayan yabancı sayısı 5.239.000'dir (SABAH GAZETESİ, 2022), ancak düzensiz şekilde ülkeye giriş yapmış olanlarla birlikte bu sayının çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye’de yaşayan mülteciler² içerisindeki en büyük kitleyi ise hâlâ Suriyeliler³ oluşturmaktadır. 2011 yılının hemen başında ülkelerinde başlayan silahlı çatışmalar dolayısıyla başka ülkelere göç etmek zorunda kalmış Suriyeli mültecilerin sayısı 7 milyona yakındır (UNHCR, 2022a). Bunun yaklaşık %50’sine Türkiye tek başına ev sahipliği yapmaktadır (3,5 milyon). Bu özelliği ile Türkiye BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre yaklaşık 8 yıldır dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi konumundadır (UNHCR, 2022a). Dolayısıyla Türkiye açısından bakıldığında Avrupa’dan farklı olarak 21. yüzyılın en büyük göç hareketi halen Suriye kaynaklıdır.

Açık kapı politikası ile Türkiye’ye girişlerine izin verilen Suriyeliler, önceleri sınır illerde kurulan barınma merkezlerinde misafir edilmiştir. Türkiye nüfusuna oranla hatırı sayılır büyüklüğe ulaşan Suriyelilerin bu merkezlerde uzun süre tutulamayacağıının anlaşılmasıyla barınma merkezlerinin dışında kalmalarına da izin verilmiştir. Sürecin başında Suriye sınırına yakın kentlerde ikamet eden Suriyeliler hızla başka kentlere göç etmeye başlamış, böylece 1950’li yıllarla birlikte kentlere doğru yaşanan iç göç hareketinin bir benzeri yeniden yaşanmaya başlamıştır. Ancak bu kez göçün aktörleri topraktan kopan kırsal kesim değil dış göçle gelen Suriyelilerdir. Yaşanan bu iç göçün büyüklüğü getirilen hukuki ve idari düzenlemelerle sınırlandırılmaya çalışılsa da çok başarılı olunamamış, birçok kentin demografik yapısı çok hızlı şekilde değişime uğramıştır. Böylece, Türkiye örneğine az rastlanır boyutta ve hızda dış’tan iç’e evrilen bir kitlesel göç hareketiyle karşı karşıya kalmıştır.

Buradan hareketle çalışmanın amacı, Suriyeli göçünde yaşanan bu değişimi ortaya koymaktır. Çalışmanın kapsamını ise geçici koruma statüsündeki Suriyeliler oluşturmaktadır. Dolayısıyla hangi ülkeden olursa olsun diğer statüdeki yabancılar kapsam dışında bırakılmıştır. Amaç ve kapsama uygun olarak çalışmada literatür tarama yöntemi tercih edilmiş, bilgiler ilgili kurumların resmi verileriyle de desteklenerek doküman analizi tekniğine başvurulmuştur. Buna göre çalışma iki ana bölüme ayrılmıştır. Konunun daha anlaşılır kılınabilmesi için kavramlar oldukça önemlidir. Bu nedenle ilk bölüm göçle ilgili kavramlara ayrılmıştır. Öte yandan göç çok çeşitli nedenlerle ortaya çıkmakta, bu çeşitlilik göçün türlerini de etkilemektedir. Bu nedenle göçün nedenleri ile türlerine de ilk bölümde yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Türkiye açısından 21. yüzyılın en büyük göç hadisesi olan Suriyeli göçünün uluslararası bir göç hareketi

---

² Mülteci kavramı, hangi statü altında olursa olsun ülkeye sığınan yabancıları tanımlamak için kullanılmıştır.

³ Çalışmanın bu noktasından itibaren Suriyeliler ifadesi ile her ne statüde olursa olsun Cenevre Sözleşmesine göre göç ettiği ülkeye sığınmış olanların tümü kastedilecektir.

olarak başlayıp nasıl bir iç göç hareketine evrildiği incelenmiştir. Çalışma genel bir değerlendirmenin yapılacağı sonuç bölümü ile sonlandırılmıştır.

2. Göçe İlişkin Kavramlar, Göçün Nedenleri ve Türleri

Geçmiş insanlık tarihi kadar eskiye dayanan göç, tarihin tüm dönemlerinde toplumun demografisinde, kültür ve ekonomisi ile siyasi gündeminde etkili olan en önemli unsurlardan biridir. Ancak göçle ilgili konularda birçok kavram birbiri yerine kullanılabilir. Bu yanlış kullanım ise büyük karışıklığa sebebiyet verebilmektedir. Bu nedenle bu bölümde kavram kargaşası giderilmeye, göçün nedenleri ve türleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2.1. Göçe İlişkin Kavramlar

İnsanlığın bugüne kadarki tüm yaşamını biçimlendirebilmiş ve bunu devam ettirme potansiyeline sahip ender olgulardan biri olan göç, en yalın haliyle beşeri (insanoğlu ile ilgili) ve coğrafi (mekân ile ilgili) bir nüfus hareketidir. Bu nedenle çoğu tanım bu yalınlığın üzerine inşa edilmiştir. Göçü, bu yalın tanımdan uzaklaştırmaya yönelik çabalar da mevcuttur (Treibel, 2003: 21; Keleş, 2021: 64; Köksal, 1986: 9; Wood, 1994: 607; Kryvenko vd., 2016: 79). Bununla birlikte göç, sebep ve sonuçlarıyla toplumsal birçok boyutu da içerir. Bu nedenle mekân ile sosyo-kültürel değişime (Karasu, 2018: 37; Kurt, 2006: 149; Durugönül, 1997: 96-97), ekolojik sebeplerin varlığına (Sarı, 2016: 3), bireyin yaşamı için gerekli gördüğü asgari imkânların bulunduğu yere (Çağlar, 2018: 33) ya da göçün bireyin iradesine bağlı olup olmamasına (Özyakışır, 2013: 7) vurgu yapan tanımlar da mevcuttur. Ancak çalışmanın özelinde önemli olan göçün “*başta ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi nedenler olmak üzere çok çeşitli gerekçelerle bireysel ya da grup olarak, yaşanılan yerin idari veya sembolik sınırlarının dışına, yeni yaşam alanlarına yönelik gerçekleştirilen geçici, uzun süreli veya kalıcı yer değiştirme hareketi*” olmasıdır.

“Göçmen” (migrant) ise göç eylemini gerçekleştiren kişiyi ifade etmek için kullanılır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) “*Maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek, kendilerine ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir bölgeye veya ülkeye hareket eden kişiler ve aile fertleri*” (IOM, 2013: 36) şeklindeki tanımıyla göçmen olmak için göç eyleminin iradi şekilde gerçekleşmesine vurgu yapmaktadır. Göç eyleminin neden ve nasıl gerçekleştiği ya da bireyin iradesinin olup olmadığı dikkate alınmadan yapılan tanımlar da mevcuttur. Ancak önemli olan göçmen kavramının genel bir statü olarak kabul edilmesidir. Bu nedenle göçmeni

“Vatandaşı olduğu ülkeden belirli bir süre yaşamak ya da yerleşmek amacıyla ayrılarak bir başka ülkeye göç etmiş yabancı kişi” olarak tanımlamak yeterlidir.

Mülteci (refugee) ve sığınmacı (asylum-seeker) ise uluslararası göç literatüründe en az göçmen kadar yoğun kullanım alanı bulan iki kavramdır. Aslında bunlar aynı olgunun ortaya çıkardığı, adeta farklı iki üründür. Sığınmacı, özgürlüğüne ya da yaşamsal güvenliğine yönelik tehdit, haksızlık, açlık ve sefalet ya da en çok görülen şekliyle çatışma ve savaş gibi zorlayıcı sebeplerle kendi ülkesini terk ederek göç ettiği ülkenin otoritelerinden sığınma talep eden ancak talebi henüz kabul edilmeyen kişiyi; mülteci ise sığınma talebi uluslararası kriterlere ve iç hukuk sistemine göre ülkenin kamu otoriteleri tarafından uygun görülen kişileri ifade etmektedir. Öte yandan insan hakları açısından bakıldığında her iki statü arasındaki ayrım ortadan kalkabilmektedir. Bu nedenle mülteci ve sığınmacı kavramları literatürde aynı anlamların karşılığı olarak kullanılabilir. Çünkü durum sığınılan ülkenin kamu otoriteleri tarafından hangi statüde olduğuna bakılmaksızın kişinin uluslararası hukuk açısından korunmasını ve terk ettiği ülkeye geri gönderil(e)memesini gerektirir.

Literatüre “uluslararası koruma” ve “geri göndermeme” şeklinde giren bu iki ilke, imzalanan birçok uluslararası ya da bölgesel belgelerle güvence altına alınmıştır. Bunların başında ise 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi⁴ gelmektedir. Sözleşmeye taraf olan ilk ülkelerden birisi olan Türkiye, sözleşmenin 1/B.(2) maddesinin tanıdığı yetkiyle⁵ “Avrupa’da meydana gelen olaylar” nedeniyle Türkiye’ye kaçanlara mülteci statüsü vereceğini, dolayısıyla sözleşmede sayılan sebeplerle de olsa Avrupa dışındaki bölgelerden gelerek Türkiye’ye sığınanlara mülteci statüsü vermeyeceğini beyan etmiştir. Ancak Türkiye, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve diğer ikincil mevzuatla ürettiği tanım ve formüllerle mülteci olarak tanımakta çekinceli durduğu Avrupa dışından ülkeye giriş yapanlara yönelik uluslararası koruma hakkını ve onları geri göndermeme ilkesini fiilen kabul etmiş ve güvence altına almış durumdadır.

Göç, King’e (2012: 4) göre içgüdüsel bir harekettir. Ancak düşünüp muhakeme edebilen bir varlık olarak insanın doğduğu ve/veya yaşadığı yeri terk ederek farklı coğrafyalara göç etmesi, içgüdüünün ötesinde çok farklı gerekçelerin ve şartların oluşmasını gerektirir. Göçü ortaya çıkaran sebepler göçün türlerini de etkilemektedir.

---

⁴ Sözleşmenin tam adı Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesidir.

⁵ Sözleşmeyi imzalama iradesi gösteren ülkelere iki farklı çekince beyanında bulunma yetkisi tanınmıştır. İlki coğrafya diğeri ise tarih ile ilgili çekinceciir.

2.2. Göçü Ortaya Çıkaran Nedenler

Göç bireyin yaşadığı yerde kendisi ya da yakınları için gerekli asgari gereksinimleri karşılayacak imkânların hiç bulunmaması ya da sınırlı veyahut yetersiz olması durumunda, daha iyi imkânlara sahip yerlere yönelik gerçekleşen bir hareketliliktir. Maslow'a (1954: 39) göre bu gereksinimlerin başında ihtiyaçlar hiyerarşisinin ilk basamağında yer alan bireyin kendisinin veya ailesinin fiziksel ve güvenlik ihtiyaçları yer alır. Ancak bu iki gereksinimin dışında bireyin kendisinin ya da yakınlarının refah seviyesinin ve toplumsal statüsünün yükseltilmesi, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan yaşam koşullarının iyileştirilmesi, daha iyi sağlık ve eğitim imkânları, macera ve eğlence arayışı gibi çok farklı beklentiler; deprem, volkanik patlamalar, sel, su taşkınları, toprak kaymaları, kasırga ya da orman yangınları gibi doğal afetler ve zorlu iklim koşulları ile kuraklık gibi çevresel faktörler de göçü ortaya çıkarabilmektedir.

Nonneman & Kaizen (2007: 121-146) bireyin yaşadığı yeri terk etme sebeplerini genel olarak iki başlık altında açıklamıştır. İlki, yoksulluk veya işsizlik gibi ekonomik gerekçeler; ikincisi ise savaş, insan hakları ihlalleri gibi siyasi ve askeri nedenlerdir. Laczko & Rudolf (2013: 31-33) ise göçün nedenlerini altı başlık altında toplamıştır. Bunlar; ekonomik nedenler, zayıf yönetim ve kamu hizmetlerinin yetersizliği, demografik etkenler, çatışma ve savaşlar, hedef ülkedeki soydaşların varlığı ve çevresel etkenlerdir. Ancak bu sınıflandırmada öne çıkan, yaşanılan yerdeki (menşe ya da kaynak) itici faktörlerdir. Oysa varılmak istenen (hedef) yerdeki soydaşların dışında sosyal, kültürel ve ekonomik imkânlar ya da daha iyi iklim koşulları gibi çekici özellikler de göç hareketini ortaya çıkaran nedenler arasında yer alabilir. Buna göre göç, yaşanılan yerdeki beklentilerin yeterince karşılanamamasının ortaya çıkardığı itici faktörlerin, hedef yerdeki çekici faktörlerle birleşmesi durumunda ortaya çıkabilmektedir (Faist, 2003: 14). Wood (1994: 614) ise göçü zorunlu sebeplerle gerçekleşen bir eylem olarak ele almakta, bu sebepleri üç gruba ayırmaktadır. İç savaş, siyasi ve sosyal istikrarsızlık, can ve mal güvenliğine yönelik tehditler birinci; çevresel sorunlar ile insan yaşamını tehdit eden ekonomik buhranlar ikinci; etnik veya dini sebeplerle gerçekleşen silahlı mücadele veya çatışmalar ile kabile kavgaları ise üçüncü gruba örnek olarak gösterilebilir. Bu üç grubun ortak çıktısı ise zorla yerinden edilenlerdir.

Görüldüğü üzere göç eyleminin çok çeşitli gerekçeleri mevcuttur. Bunların ortak noktası ise *"daha iyisini elde etme, daha iyisine ulaşma isteği"*dir. Genel bir sınıflandırma yapılması gerekirse göçü ortaya çıkaran nedenleri dört başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar; (1)

ekonomik, (2) politik, (3) sosyo-kültürel ve (4) çevresel nedenlerdir. Literatürde işgücü göçüyle ilişkilendirilen ekonomik nedenlerle gerçekleşen göç hareketinde göçmen gelir durumunu iyileştirmeyi ve daha iyi istihdam imkânlarına ulaşmayı hedefler. Bu şekilde gerçekleşen göç hareketlerinde hedef ülke, menşe ülkeye kıyasla gelir düzeyi daha yüksek olan ülkelerdir. Ekonomik nedenlerle gerçekleşen göç hareketlerinde bireyin kendi iradi rızası söz konusuysen politik nedenlerle gerçekleşen göç hareketlerinde menşe ülkeyi terk etmeyi zorunlu kılan durumlar mevcuttur. Bunlara savaş, askeri darbe, sıkıyönetim, siyasi baskılar, etnik ve dini gerekçelerle yapılan anti demokratik uygulamalar örnek gösterilebilir. Yaşlanan nüfusun ortaya çıkardığı olumsuz durum ya da daha iyi eğitim ve sağlık imkânlarına, sosyal ve kültürel hizmetlere erişim isteği sosyo-kültürel nedenlere örnek gösterilebilir. Yukarıda da belirtildiği üzere deprem, volkanik patlama gibi doğal afetler ile sel ya da kuraklık gibi iklim kaynaklı çevresel faktörler de göçü ortaya çıkaran önemli sebeplerdir. Hatta iklim değişikliğinin sebep olduğu zorunlu göç hareketleri hiç de azımsanamayacak boyutlara varan sayıda kişinin başka ülkelere göç ederek buralarda mülteci konumunda yaşamlarını devam ettirmek zorunda kalmasına ve son yıllarda göç literatüründe “iklim mültecileri” adıyla yeni bir kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Göç yazınında sınıflandırmaya yönelik daha birçok çaba olsa da göç olgusunu ortaya çıkaran sebeplerin kimi zaman iç içe geçmiş olması bu nedenlerin belli başlıklar altında toplanmasını zorlaştırabilmektedir. Hatta kimi zaman bazı faktörler diğerlerine göre daha fazla öne çıkabilmektedir. Hangi etkenlerin başat göç nedeni olduğu ise zaman, mekân ve algı boyutu gibi çok çeşitli faktörlere göre değişiklik gösterebilmektedir (Çağlar, 2018: 46). Göçün nedenlerinin kesin çizgilerle birbirinden ayrılması kolay olmadığı gibi nedenler arasında da geçişler yaşanabilmekte (Öner, 2015: 13-14) ya da Suriyeli göçünde olduğu gibi göçü ortaya çıkaran gerekçelerin varılan ülkede ortada kalkmasından bir süre sonra farklı beklentilerle göçün yönü başka ülkelere doğru değişebilmektedir.

2.3.Göçün Türleri

Göç literatürüne bakıldığında, göçe ve göçmene ilişkin kavramlarda olduğu gibi göç türlerine ilişkin de genel geçer bir sınıflandırmanın bulunmadığı görülür. Göçün antropolojiden sosyolojiye, ekonomiden hukuka, tarihten coğrafyaya, siyaset biliminden uluslararası ilişkilere kadar pek çok alanı ilgilendiren bir olgu olması, her disiplinin göçü farklı bir açıdan ele alması, göç tipolojisine ilişkin yapılan her sınıflandırmayı bir diğerinden farklı kılabilmektedir.

Geçtiğimiz yüzyılın ortalarında yapılan, ancak kendisinden sonra yapılan birçok sınıflandırmaya ilham olan Petersen'in (1958: 259-264) tarihsel olaylardan yola çıkarak yaptığı sınıflandırmaya göre göç beş gruba ayrılır. Bunlar sırasıyla ilkel göç, gönüllü göç, zorunlu göç, yönlendirilmiş (kontrollü) göç ve kitlesele göçtür.

Faist (2003: 47) mekân açısından yaptığı ayırırda göçü ulusal ve uluslararası, zaman açısından yaptığı ayırırda geçici ve kalıcı, yoğunluk açısından yaptığı ayırırda bireysel, grup halinde ve kitlesele, sebepleri açısından yaptığı ayırırda gönüllü, gönülsüz ve zorunlu, yasalara uygunluğu açısından yaptığı ayırırda ise yasal ve yasa dışı göç şeklinde bir sınıflandırmaya gitmektedir. Fichter (1994: 180-182) ise göç eyleminde bulunanların iradi durumuna odaklanmak suretiyle “gönüllü göç” ve “zorunlu göç” şeklinde ikili bir ayırırda gitmektedir. Özkalp (1995: 209) ise göçü göç eden grupların özelliklerine göre grup göçü ve bireysel ya da aile göçü; sebep ve sonuç ilişkisine göre ise iç göç, dış göç, gönüllü, zorunlu, kısıtlı ve sürekli göç olarak ayırırda yapmaktadır. Çağlar (2018: 36) da sınıflandırırda yapılırken amaç, biçim ya da mesafe gibi ölçütlerin dışında kullanılması gereken en temel ölçütün göç eden bireyin “iradesi” olması gerektiğini belirtir. Buna göre göç aynen Fichter'in (1994) ayırırında olduğu gibi “gönüllü” ve “zorunlu” olarak ikiye ayırırda yapmaktadır.

Bu farklı sınıflandırmalardan yola çıkarak çalışmanın amaç ve kapsamına da uygun şekilde göçü süresine göre “geçici ve kalıcı”, yasal durumuna göre “yasal (düzenli) ve yasa dışı (düzensiz)”, boyutuna göre “bireysel ve kitlesele”, kişinin iradesinin varlığına göre “gönüllü ve zorunlu”, son yerleşim yerine göre “transit ve yerleşik”, yönüne göre ise “iç, dış (uluslararası) ve ulus ötesi (ulus aşırır)” göç şeklinde tasnif etmek mümkündür.

Yeni yerleşim yeri olarak hedeflenen yerde ne kadar süre kalınacağı oldukça önemlidir. Göç edenlerin menşe ülkeye geri dönmeleri söz konusu ise bu geçici bir göçtür. Bir daha menşe ülkeye dönülmeyecek ve hedef ülke artık daimi yaşam yeri olacaksa bu durumdaki göçe kalıcı göç, eylemde bulunanlara ise kalıcı göçmen denmektedir. Göç yazınında böyle bir ayırır mevcut olsa da geçici olarak başlayan birçok göç hareketinin zamanla “kalıcı” hale geldiği görülmektedir.

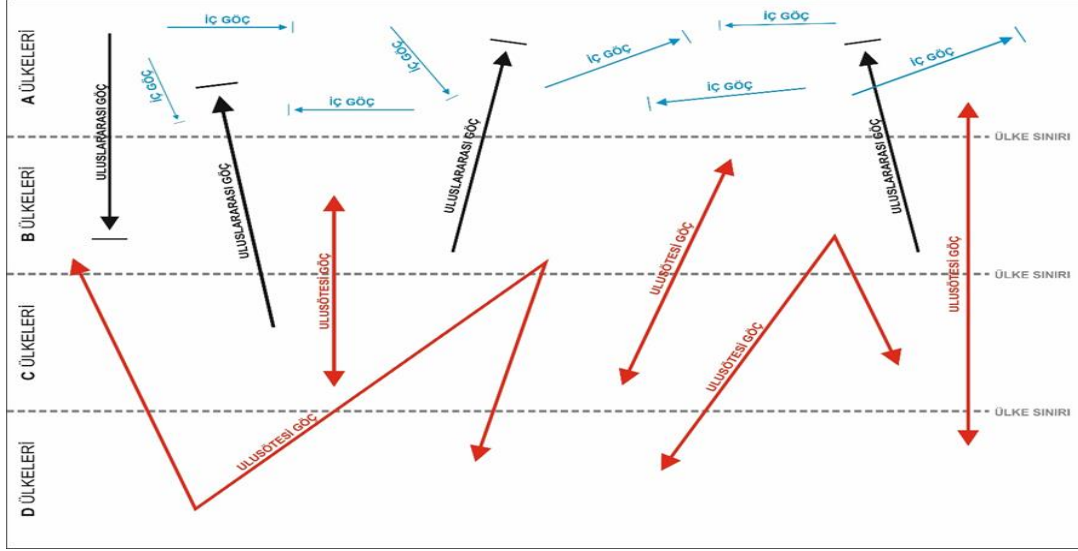
Yasal göçte hem terk edilen hem de göç edilen ülkenin yasa ve kurallarına uygun şekilde ilerleyen bir süreç mevcuttur. Oysa yasa dışı göçte hem menşe hem de hedef ülkenin düzenleyici kuralları dışında gerçekleşen bir hareketlilik mevcuttur (Çiçekli, 2013: 26). Bu nedenle gerek literatürde gerekse kamuoyunda yasal göç düzenli, yasa dışı göç ise düzensiz göç olarak da ifade edilmektedir. Öte yandan hedef ülkenin düzenleyici normlarına göre

gerçekleşen yasal bir göç, süresi içinde sınır dışına çıkılmaması dolayısıyla yasa dışı göç halini de alabilmektedir. Bu nedenle yasa dışı göç özellikle hedef ülke ve/veya bölgelerin kamu otoriteleri ve kamuoyu tarafından “istenmeyen göç” ve ulusal ya da bölgesel bir tehdit olarak kabul edilmekte, çoğu uluslararası sivil toplum kuruluşuna göre insan haklarına aykırı bulunan tedbirlerin dahi alınmasını gerekli kılabilmektedir.

Bireysel göçte bireysel tercihler öne çıkmakta ve göç eylemi yapılan bir araştırmaya ve plana dayalı olarak aile bireyleri gibi çok sınırlı sayıda kişinin katılımıyla gerçekleşmektedir. Kitlesele göç ise korku ya da endişe sebebiyle gerekli araştırma ve planlama yapma imkânının olmadığı, dolayısıyla bireysel tercihlerin dikkate alınamadığı, çoğunlukla birden fazla kişiyi etkilemesi nedeniyle çok sayıda kişinin katılımıyla gerçekleşen göç türüdür. Ülke içinde yaşanan silahlı çatışmalar, üçüncü ülkelerle yaşanan savaş, kitlesele göç hareketlerine sebep olan en bilinen gerekçeler iken, ülke içindeki sosyal, ekonomik, siyasal sorunlar ve hatta çevresel felaketler de insanların kitlesele olarak yer değiştirmelerine sebep olabilmektedir. Bireysel göç çoğunlukla gönüllü şekilde gerçekleşirken, kitlesele göç, içinde yaşanan yerdeki mevcut zorlayıcı sebeplerin itici gücüyle, dolayısıyla gönülsüz şekilde gerçekleşir. Bu nedenle bireysel tercihi ile göç edenler çoğunlukla göçmen sıfatını kazanırken kitlesele şekilde göç edenler mülteci ya da sığınmacı olmaktadır.

Gönüllü göç, sosyal ve ekonomik olarak çok daha iyi bir hayat kalitesine kavuşma isteği, refah seviyesini yükseltebilecek başka bir işte çalışma arzusu veya bulunduğu yerde yaşadığı sosyal tatminsizlik gibi gerekçelerle bireylerin göç etme kararını herhangi bir zorlayıcı dış etmen olmadan bizzat kendi rızalarıyla aldıkları göç türüdür. İnsanların yaşadıkları yerleri savaş, sürgün, doğal afetler gibi itici sebeplerle terk etmek zorunda kalmaları veya bir kişi ya da grup tarafından buna mecbur bırakılmalarıyla meydana gelen göç ise zorunlu göçtür (Çiçekli, 2013: 103). BM'nin 2022 yılı verilerine göre iç savaş, silahlı çatışma, şiddet, zulüm ya da insan haklarına yönelik ihlaller gibi farklı sebeplerle yeryüzünde 100 milyondan fazla kişinin zorla yerinden edildiği görülmektedir (UNHCR, 2022a).

En yalın haliyle menşe ülkeden hedef ülkeye yönelik beşeri ve nüfus hareketi olarak tanımlanan göçün ana gayesi yaşamın hedef ülkede devamıdır. Ancak menşe ve hedef ülke arasında bulunan ve hedefe ulaşılabilmesi için geçilmesi gerekli transit ülke, henüz sonuçlanamayan göç sürecinde geçici süreyle yerleşilen ülke de olabilmektedir. Varılacak hedef ülke değişip yeni bir göç kararı alınabilir. Dolayısıyla transit göç hedef ülke açısından henüz tamamlanmayan ancak geçici süreyle de olsa yerleşimi gerekli kılan göç türüdür.

Şekil 1.

Ulusal (İç) Göç, Uluslararası (Dış) Göç ve Ulus Ötesi (Ulus Aşırı) Göç
Kaynak: Özaslan, 2021: 69

İç ve dış göç ayrımı çalışma özelinde olduğu gibi literatürün de en önemli sınıflandırmalarından biridir (Şekil 1). Süresi, boyutu ya da bireyin iradesinin olup olmaması benzerlik gösterse de bu sınıflandırmanın en önemli kriteri ulus devlet sınırlarının aşılp aşılmadığıdır. “Bir ülke içinde bölge, kent, kasaba ve köy gibi yerlerin birinden ötekine yerleşme amacıyla yapılan” nüfus hareketi (Keleş, 2021: 68) olan iç göç aynı zamanda ulusal göç olarak da ifade edilebilmektedir. Bu noktada iç göç de kendi içinde kırdan kente, kentten kente, kentten kıra ve kırdan kıra şeklinde ayrı bir sınıflandırmaya da tabi tutulabilir.

İç göçün karşıtı olan dış göç ise “kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşei ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları” olarak ifade bulmaktadır (Çiçekli, 2013: 104). Buradan hareketle iç göçü ülke içinde; literatürde uluslararası göç olarak da ifade edilen dış göçü ise uzun süre kalmak ya da yerleşmek gayesiyle vatandaşı olduğu ülkeden farklı bir ülkeye gerçekleşen göç hareketi olarak ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla uluslararası göçte ulusal göçtekine benzer nedenlerle birey, doğup büyüdüğü ya da yaşadığı yeri terk etmekte, ancak hedef yaşam yeri olarak ulusal sınırların ötesinde farklı bir ülkeyi tercih etmektedir. Uluslararası göçten farklı olarak ulus ötesi göçte menşe ve hedef ülkelerin ötesinde çok yönlü ve birden çok hareket bulunmaktadır. Literatürde ulus aşırı göç olarak da ifade bulan bu göçte hedef ülke kısa süre içerisinde menşe ülke halini alabilmekte ve göçmen kısa süre içerisinde birden fazla ülkede yaşar hale gelebilmektedir.

Bütün göç hareketlerinin temelinde, standartları daha yüksek bir yaşam hayali yatmaktadır. Dolayısıyla göç hareketleri ister iç göç olsun, ister dış göç olsun ekseriyetle gelişmemiş ya da az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru meydana gelir (Yılmaz &

Günay, 2022: 118; Çelik, 2006: 149-151). Ancak düzenli ya da düzensiz, zorunlu şekilde ve kitlesel boyutlarda gerçekleşen uluslararası göç hareketlerinde öncelik göç eden bireyin kendisinin ve yakınlarının can güvenliğinin sağlanması olduğundan hedef ülke çoğunlukla en yakın ve ulaşılabilir durumdaki güvenli ülke olmakta, ancak hedef ülkeye ulaşıldıktan sonra gelişmiş ülkelere doğru yeni bir hedef de belirlenebilmektedir. 2011 yılıyla birlikte Suriye’den başlayan kitlesel göç hareketleri göç çalışmaları açısından bunun en belirgin ve güncel örneklerinden biridir.

3. Suriyeli Göçü: Türkiye Açısından 21. Yüzyılın En Büyük Göç Hareketi

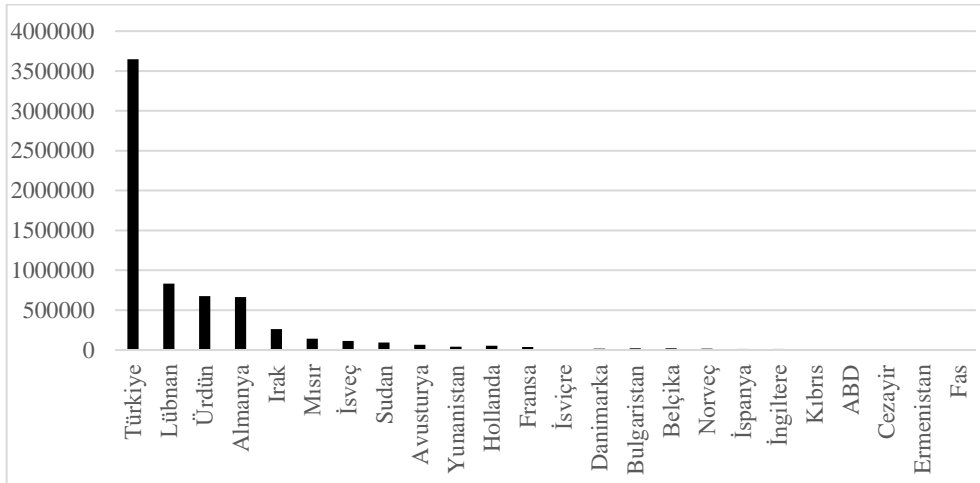
Ölçeği, etkisi ve sonuçları dolayısıyla Suriyeli göçü 21. yüzyılın en önemli göç hadiselerinden biridir. Buradan hareketle çalışmanın bu bölümünde Suriyeli göçünün bölgesinde ortaya çıkardığı sonuçlar incelenecek ve Türkiye’de nasıl bir iç göç hareketine dönüştüğü ortaya konacaktır.

3.1. Sebep ve Sonuçlarıyla Suriyeli Göçü

Suriyeli göçüne sebep olan olayları “*Arap Baharı*” olarak da bilinen ve 2010 yılının Aralık ayında başlayan sivil eylemlere kadar geri götürmek mümkündür. Tunus’ta sivillerin değişim talebiyle başlattığı eylemler sırasıyla Libya, Mısır ve Yemen’e ulaşmıştır. Eylemler bu dört ülkede, başlangıcı geçtiğimiz yüzyılın ortasına, hatta kimilerinde yüzyılın başına kadar dayanan mevcut iktidarların devrilmesiyle sonuçlanmıştır. Sözde “*bahar*” havası 2011 yılında Suriye’ye ulaşmıştır. Mart 2011’de Dera kentinde reform talebiyle başlayan gösterilere rejime bağlı güvenlik güçlerince orantısız müdahale edilmesi, eylemlerin ülkenin büyük kentlerine de sıçramasına sebep olmuştur. Reform talebinin rejimin devrilmesi talebine dönüşmesiyle diğerlerinde olduğu gibi Suriye’de de bir siyasal değişimin yaşanacağı öngörülmüştür. Ancak etnik ve dini açıdan parçalı yapısının ortaya çıkardığı kendine has özel durum, küresel güçlerin de ülke içindeki sorunlara dâhil olmasıyla diğer ülkelerden farklı olarak gösterilerin bir savaşa dönüşmesine ve ülkede bahar yerine adeta bitmeyen bir “*karakış*”ın yaşanır hale gelmesine sebep olmuştur.

Esad rejiminin kısa sürede düşeceğine yönelik genel öngörü tutmamış, rejim yıkılmadığı gibi kazanan herhangi bir taraf da olmamış, hatta çatışmaların en büyük kaybedeni Suriye toplumu olmuştur. İç çatışmalar, 2011 öncesinde nüfusu 21 milyonu aşan ülkede, milyonlarca insanın yaşadıkları yerleri terk ederek ülke içinde farklı kentlere veya bölgelere, milyonlarcasını da ülke sınırlarının dışına göç etmek zorunda bırakmıştır. Suriyelileri göçe iten ana sebep iç

savaş olmakla birlikte farklı sebepler de mevcuttur. Diğer bir ifade ile tüm göç hareketlerinde olduğu gibi Suriye kaynaklı göçte de benzer nedenler mevcuttur. Bunları 3 başlık altında toplamak mümkündür (Neccar & Erkut, 2016: 189): İlki, siyasi çözüm ümidinin kalmamasıdır. Göç edenlerin çoğunluğunun Suriye'de iç savaşın fitilini ateşleyen halk taleplerinin yakın zamanda rejim tarafından karşılanacağına dair ümidi kalmamıştır. Hatta artarak devam eden şiddet olaylarının ve çatışmaların ülkenin alt ve üst yapısı ile toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel hayatında sebep olduğu büyük enkazın ya da izlerinin iç savaş bitse dahi kısa süre içerisinde ortadan kalkacağına dair iyimser bir öngörü yoktur. Başlayan iç savaş dolayısıyla özellikle erkeklerin rejim tarafından askere çağrılması, muhalifler tarafından da kendi saflarında silahlı mücadeleye katılmalarına yönelik baskı ve korku, göçü ortaya çıkaran ikinci önemli başlığı oluşturmaktadır. Daha iyi eğitim, sağlık ve istihdam imkânlarına sahip olma beklentisi, hedef ülkelerin mültecilere yönelik sağladığı kolaylık ve imkânlar Suriyelilerin göç etmesine neden olan önemli bir diğer başlıktır.

Grafik 1.
Dünya'daki Suriyeli Mülteci Sayıları (2022)
Kaynak: Statista, 2022

2022 itibarıyla yaklaşık 6,82 milyon Suriyelinin 130'u aşkın ülkede mülteci olarak hayatlarını devam ettirdiği tahmin edilmektedir (Grafik 1). Dolayısıyla Suriye'deki iç savaş ülke içinde kalmamış, sebep olduğu uluslararası göç ile dünyanın birçok ülkesine ulaşmıştır. Bu nedenle Suriyeli göçü Ukrayna'nın işgaline kadar uluslararası tüm otoriteler tarafından İkinci Dünya Savaşı'ndan beri yaşanan en yoğun göç dalgası olarak nitelendirilmiştir. Bunun değişip değişmeyeceğini Rusya-Ukrayna savaşının seyri gösterecek olsa da, değişmeyeceği kesin olan, Suriye'deki iç savaşın ortaya çıkardığı göç hareketinin Suriye'ye sınır ülkeler üzerinde 10 yılı aşkın süredir devam eden etkileridir (Tablo 1).

Suriye'deki iç savaş sonrası ülkelerinden kaçan Suriyeli mültecilerin %82'sinden fazlasına sadece 5 ülke ev sahipliği yapmakta, geriye kalan yaklaşık 1,2 milyon Suriyeli mülteci ise dünyanın diğer ülkelerinde yaşamlarını sürdürmektedir. Dünyadaki toplam mültecilerin yaklaşık %9,3'üne ev sahipliği yapmakta olan Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde yaşayan Suriyeli sayısı ise yaklaşık 1 milyondur (Europäische Kommission, 2021). Bunun yaklaşık %59'una Almanya, %11'ine ise İsveç ev sahipliği yaparken Avusturya, Yunanistan, Hollanda ve Fransa gibi gelişmiş Avrupa ülkelerinde bu oran %2 ile %5 arasında değişmekte, diğerlerinde ise bu oran %2'nin de altında kalmaktadır.

Tablo 1.
Komşu Ülkelerdeki Suriyeli Mülteci Sayıları

Ülke	Suriyeli Nüfusu	Dünyadaki Suriyeli Nüfusa Oranı	Ülkenin Kendi Nüfusu	Suriyelilerin Ülkenin Kendi Nüfusuna Oranı
Türkiye	3.500 bin	%51,3	85.800 bin	%4
Lübnan	815 bin	%11,9	6.762 bin	%12
Ürdün	662 bin	%9,7	10.420 bin	%6,3
Irak	260 bin	%3,8	42.217 bin	%0,6
Mısır	145 bin	%2,1	106.563 bin	%0,1

Kaynak: UNHCR, 2022c

Türkiye'de 02.02.2023 tarihi itibarıyla geçici koruma statüsünde kayıtlı bulunan Suriyeli sayısı 3.500.964'tür. Yaklaşık 815 bin Suriyeli ile Lübnan ikinci, 662 bin ile Ürdün üçüncü, 260 bin ile Irak dördüncü ve 145 bin ile Mısır beşinci sırada ev sahipliği yapmaktadır. Suriyelilerin ülkenin toplam nüfusu içindeki oranına bakıldığında ise öne çıkan ülke Lübnan'dır. Ülkede yaşayan Suriyeli nüfus kendi nüfusunun yaklaşık %12'sidir. Ürdün'de ise bu oran %6,3'tür. Türkiye'de ise Suriyeli nüfusun toplam nüfusa oranı yaklaşık %4'tür. Türkiye'nin Suriyelilere yönelik uyguladığı açık kapı politikası sayının fazlalığındaki en önemli sebeptir. Sınır uzunluğu ve yakınlığı da Türkiye'yi en cazip ülke haline getiren bir diğer nedendir. Bunun yanında Türkiye Batı'ya ulaşmada aşılması gereken bir ülke konumundadır. Bu konum Suriyeliler için her ne kadar hedef olmasa bile transit ülke olarak Türkiye'yi Suriyeli göçünde önemli, hatta en önemli hedef ülke haline getirmiştir.

3.2. Suriye'den Türkiye'ye Göç

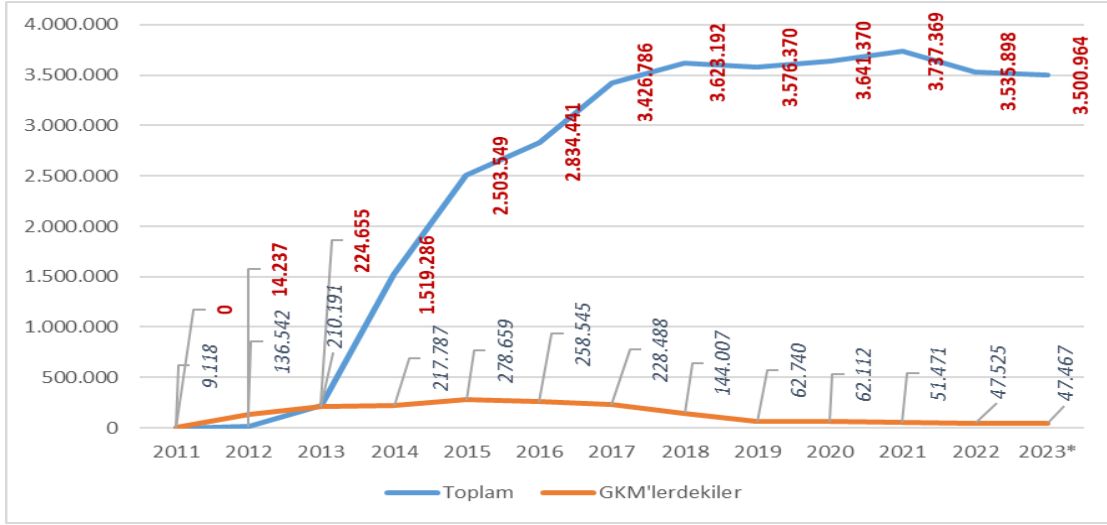
Ulus devleti oluşturma hedefi üzerine inşa edilen Türk göç politikasına uygun olarak 21. yüzyılın sonuna değin ülkeye göç etmek isteyenler açısından sınır kapılarında katı ve kontrollü uygulamalar görülmüştür. 1980 sonrası dönemde İran ve Irak gibi sınır ülkelerden ya da Afganistan gibi Orta Asya'dan Türkiye'ye yönelik göç hareketleri düzenli (yasal) ve kontrollü şekilde gerçekleşmiş, ancak bunların hiçbiri Türk göç politikasında önemli bir değişikliğin olduğunu gösterecek boyutlara ulaşmamıştır. 2011 yılında uygulamaya alınan açık kapı

politikası ise bu noktada adeta yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Hiç kimsenin kaçtığı ülkeye geri dönmeye zorlanmaması, bireysel statü belirlemeye ilişkin çalışmaların önceliklendirilmemesi, barınma başta olmak üzere tüm insani ihtiyaçların devlet eliyle sunulması gibi önemli ilkeleri barındıran (Ihlamur-Öner, 2014: 44) bu göç politikası ilk kez 1989 yılında Bulgaristan'dan kaçan soydaşlara uygulanmış, ancak beklenenden yoğun bir geçişin yaşanması dolayısıyla üç ay gibi kısa bir süre sonunda sonlandırılmıştır (Çatır, 2015: 223-228).

Zorunlu şekilde ülkelerinden kaçmak zorunda kalan Türk kimliği ve Müslüman olanların ülkeye girişleri için kontrollü şekilde açılan Türk sınır kapıları ilk kez 2011 yılında tarihsel, kültürel ve dini açıdan benzerliği olan ancak Türk kimliği bulunmayan Suriyeliler için de açılmıştır. Türkiye'nin Suriyelilere yönelik izlediği göç politikasını iki ana evrede ele almak mümkündür (Bayır & Aksu, 2020: 336). Birinci dönemi, Suriye'de silahlı çatışmaların başlamasından hemen birkaç hafta sonra yani 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay'ın Yayladağı ilçesinde bulunan Cilvegözü sınır kapısından yaklaşık 250 Suriyelinin girişiyle başlatmak mümkündür. Bu yaklaşımda *“ülkesinden kaçmak zorunda kalanların mazlum olarak kabul edilerek güvenliklerinin sağlanmasının zorunluluğu”* hâkimdir. Meşruiyet kazandırılması amacıyla siyasi söylemlere de yansıyan bu politika gereği, sınırlara ulaşan bütün Suriyeliler kimlik kontrolü dahi yapılmadan ülke içine alınmış ve hiç kimse geri gönderilmemiştir. Uygulama başta BM olmak üzere uluslararası birçok sivil toplum kuruluşu tarafından büyük takdirle karşılanmış, toplumun geniş kesimleri tarafından da desteklenerek *“savaş mağduru”* olarak görülen Suriyelilere yönelik bu olumlu bakış uzunca bir süre devam etmiştir. Ancak Türkiye'deki Suriyeli nüfusunun engellenemez artışı; sınır kapılarının birer engel olmaktan çıkarak adeta göçü teşvik eder hale gelmesi, hatta mağduriyet yaşayanların dışında gönüllü olarak Avrupa ülkelerine geçiş yapmak isteyenler ya da uyuşturucu ve silah kaçakçıları ile terörist gruplara üye kişiler için birer koridor vazifesi görür hale gelmesi bir yandan Suriyelilere yönelik toplumsal kabul düzeyini düşürürken diğer yandan kamu otoritesi tarafından açık kapı politikasında değişimi adeta zorunlu hale getirmiştir. 2015 yılında Suriye sınırına duvar çekme kararı alınması ve 2016 yılında inşaat faaliyetlerine başlanmasıyla birlikte birinci evre son bulmuştur. Bu kapsamda Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis'i kapsayacak şekilde bir güvenlik kuşağı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bir yandan Suriye sınırına duvarlar çekilirken diğer yandan Suriye'nin kuzeyinde güvenli bölgeler oluşturmak suretiyle hem Suriyelilerin göç etmelerinin engellenmesi hem de Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyelilerin buralara yerleştirilerek geri dönmelerinin teşvik edilmesi hedeflenmiştir (Özbeş, 2022: 724). Bu bağlamda, Türk Silahlı

Kuvvetlerince gerçekleştirilen “Fırat Kalkanı” ve “Zeytin Dalı” adlı askeri harekâtlar ile Suriye’nin kuzeyinde Türkiye sınırı yakınında kalan hatırı sayılır büyüklükte bir alan terörden (silahtan) arındırılmış güvenli bir bölge oluşturulmuş (Kesgin, 2022: 257), 2022 yılı itibarıyla 911 km’lik Suriye sınırının yaklaşık %92’sine duvar örülmüştür (Anadolu Ajansı, 2022). Politika değişikliğiyle birlikte ülkeye girişler son bulmuş ve Türkiye’de yaşayan Suriyeli nüfusta son 5 yıl içerisinde büyük bir değişiklik yaşanmamıştır (Grafik 2). Dolayısıyla hâlihazırda Türkiye’deki Suriyeli nüfus ilk evrede yaşanan gelişmelerin sonucudur.

Grafik 2.

Yıllara Göre Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler (2011-2023⁶)

Kaynak: Yazar tarafından GİGM (2023) ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD, 2023) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır (27/03/2023).

Suriye’deki iç savaşın kısa süre içerisinde son bulacağına, dolayısıyla Suriyeli göçünün de “geçici” olacağına ilişkin öngörü doğrultusunda Suriyeliler ilk etapta “misafir” olarak görülmüş, bu durum hazırlanan raporlara, kurulan barınma merkezlerinin ismine ya da çıkarılan yasal düzenlemelere yansımıştır.

BM tarafından “mülteci kampı” olarak adlandırılan, tüm koordinasyonu 2015 yılında AFAD’a verilen geçici barınma merkezlerinin (GBM) ilki 1 Mayıs 2011 tarihinde Hatay’ın Yayladağı ilçesinde açılmıştır. Aynı yıl açılan 4 yeni merkezle birlikte yılsonuna kadar GBM sayısı 5’e yükselmiştir. Ancak ülkeye giriş yapan Suriyeli sayısındaki hızlı artış hem merkez hem de bu merkezlerin bulunduğu il sayısındaki artışı adeta zorunlu kılmıştır. 2012 yılında Gaziantep, Adıyaman, Osmaniye, Kahramanmaraş, Şanlıurfa ve Kilis’te açılanlarla birlikte GBM sayısı bir yıl içerisinde 14’e ulaşmıştır. 2013 yılında mevcut illerin yanında Malatya, Mardin, Kilis ve Adana’da da GBM’ler açılmış, merkez sayısı ise 21 olmuştur. 2014 ve 2015

⁶ 2 Şubat 2023 tarihi itibarıyla geçerli veridir.

yıllarında Mardin (2 adet), Gaziantep ve Şanlıurfa'da 5 yeni merkez açılırken, son yeni barınma merkezi 2016 yılında Hatay'ın Güveççi ilçesinde açılmış, böylece toplam GBM merkez sayısı 26'ya, merkezlerin bulunduğu il sayısı ise 10'a yükselmiştir (AFAD, 2016).

Başta Suriyelilerin barınma ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulan GBM'ler kısa süre içerisinde beslenme, sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, eğitim, ibadet, tercümanlık, haberleşme ve bankacılık gibi birçok kamu hizmetini sunabilir hale gelmiştir. Bu çekici faktörler rakamlara da yansımıştır. 2011 yılında 9.118 olan barınma merkezlerindeki Suriyeli sayısı hızla artarak 2012'de 136.542'ye, 2013'te 210.191'e, 2014'te 217.787'ye, 2015'te ise 278.659'a ulaşmıştır. Bölgesindeki kamplarla karşılaştırıldığında oldukça iyi durumda olmalarına rağmen buralarda kalma süreleri zamanla azalmaya (Erdoğan, 2017, s. 116), barınma merkezlerinin dışı ise daha çok tercih edilir hale gelmeye başlamıştır. Bu durum GBM'lerdeki Suriyeli nüfusuna da yansımış, GBM'lerde yaşayanların sayısı 2016 yılında 258.545'e, 2017 yılında 228.488'e, 2018 yılında 144.007'ye, 2019 yılında 62.740'a, 2020 yılında 62.112'ye, 2021 yılında 51.471'e, 2022 yılında ise 47.525'e gerilemiştir. 2 Şubat 2023 tarihi itibarıyla Adana, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis ve Osmaniye'deki toplam 6 adet GBM'de kalan Suriyelilerin sayısı 47.467'dir. Bu ise ülkede yaşayan tüm Suriyelilerin %1,35'ine tekabül etmektedir. 2015 yılında bu oranın %12'ye yaklaştığı düşünüldüğünde bu azalış Suriyelilerin ülke içinde daha kalıcı hale geldiklerini göstermesi açısından önemlidir. GBM'lerde yaşayanların sayısındaki azalışa karşın kentlerde yaşayan Suriyeli sayısı hızla artmıştır. Ülkeye giriş yaptıkları sınır kapısının bulunduğu ya da yakınındaki kentlerde ancak GBM'lerin dışında yaşamlarını sürdürmeye çalışan Suriyeliler bu illerdeki demografik yapının hızla bozulmasına sebep olmuştur. Öyle ki, örneğin 2018 yılında Kilis'teki Suriyeli nüfusun büyüklüğü kentin kendi yerli nüfusuna yaklaşmıştır (Tablo 2).

3.3. Suriyelilerin Türkiye İçinde Devam Eden Göçü

Suriyeli nüfusunda ve dağılımında hızlı bir değişim yaşanırken Türkiye'nin göç politikasını insan hakları temelinde ve bütüncül bir perspektifle ele alan ilk belge olma özelliğini taşıyan 6458 sayılı YUKK'da uluslararası koruma ihtiyacı ile gelenlerin statüleri⁷ belirlendikten sonra kitlesel olarak Türkiye'ye gelen ve uluslararası koruma talebinin bireysel olarak değerlendirilemeyeceği yabancılara yönelik acil ve geçici bir statü olarak "geçici koruma statüsü" tanımlanmıştır. Bu statünün usul ve esasları ise 22 Ekim 2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile belirlenmiş,

⁷ Bunlar sırasıyla "mülteci", "şartlı mülteci" ve "ikincil koruma" statüleridir.

Yönetmeliğin 24'ncü maddesi ile geçici şekilde korunanlara GİGM tarafından belirlenen illerde kalma izni verilmiştir. Yasal zeminin oluşması ile birlikte önce GBM'lerin dışına, ardından sınır kentlerden başta gelişmiş batı kentleri olmak üzere diğer kentlere doğru aktörünü Suriyelilerin oluşturduğu yeni bir nüfus hareketi başlamıştır. Sınırlardan yeni giriş yapanların da dâhil olmasıyla birlikte göç edilen kentlerin Suriyeli nüfusu kentlerin kendi nüfusları içerisinde azımsanmayacak oranlara ulaşmıştır.

Tablo 2.

İkişer Yıllık Periyotlarda Kentlerin Suriyeli Nüfusundaki Değişim (2016-2022)

İller	SEGE2017	2016	2018		2020		2022	
		Nüfus	Nüfus	2016'ya Göre Değişim (%)	Nüfus	2018'e Göre Değişim (%)	Nüfus	2020'ye Göre Değişim (%)
Adana	3	149.738	234.315	56,5	252.169	7,6	252.080	0,0
Adıyaman	6	24.797	27.166	9,6	22.228	-18,2	22.252	0,1
Afyonkarahisar	4	4181	5.745	37,4	10.040	74,8	11.080	10,4
Ağrı	6	857	1.031	20,3	1.206	17,0	1.126	-6,6
Aksaray	4	1.180	2.704	129,2	3.678	36,0	3.853	4,8
Amasya	4	217	684	215,2	1.003	46,6	1.230	22,6
Ankara	1	6.714	88.855	1223,4	9.9706	12,2	97.004	-2,7
Antalya	1	366	1.533	318,9	2.729	78,0	4.495	64,7
Ardahan	6	80	143	78,8	118	-17,5	112	522,2
Artvin	4	40	39	-2,5	40	2,6	67	67,5
Aydın	2	7.400	7.583	2,5	7.983	5,3	8.215	2,9
Balıkesir	2	1.877	4.347	131,6	4.826	11,0	4.406	-8,7
Bartın	4	31	131	322,6	299	128,2	446	49,2
Batman	6	19.404	22.270	14,8	15.497	-30,4	12.219	-21,2
Bayburt	5	39	32	-17,9	23	-28,1	132	473,9
Bilecik	2	511	608	19,0	628	3,3	622	-1,0
Bingöl	6	722	919	27,3	1.052	14,5	1.189	13,0
Bitlis	6	659	919	39,5	1.242	35,1	1.059	-14,7
Bolu	2	1034	2.146	107,5	3.852	79,5	4.044	5,0
Burdur	3	7823	8.806	12,6	8.174	-7,2	8.676	6,1
Bursa	1	10.3049	165.876	61,0	178.352	7,5	183.749	3,0
Çanakkale	2	3438	4.927	43,3	5.345	8,5	4.235	-20,8
Çankırı	5	339	533	57,2	797	49,5	704	-11,7
Çorum	4	1510	2.542	68,3	2.990	17,6	3.127	4,6
Denizli	2	7338	12.606	71,8	12.847	1,9	13.271	3,3
Diyarbakır	6	29.216	33.904	16,0	23.412	-30,9	21.670	-7,4
Düzce	3	574	1.656	188,5	1.757	6,1	1.475	-16,1
Edirne	2	6.488	963	-85,2	1.065	10,6	617	-42,1
Elazığ	4	5.136	12.877	150,7	12.266	-4,7	12.230	-0,3
Erzincan	4	174	107	-38,5	118	10,3	162	37,3
Erzurum	5	512	1.073	109,6	1.138	6,1	987	-13,3
Eskişehir	1	2.082	4.365	109,7	5.468	25,3	6.636	21,4
G.antep	3	31.8078	424.677	33,5	449.730	5,9	461.149	2,5
Giresun	5	146	164	12,3	221	34,8	359	62,4
Gümüşhane	5	67	86	28,4	87	1,2	144	65,5
Hakkâri	6	874	5.444	522,9	5.152	-5,4	1.626	-68,4
Hatay	4	379.141	445.922	17,6	433.592	-2,8	356.361	-17,8
İğdır	6	81	87	7,4	91	4,6	70	-23,1
Isparta	2	6213	7.220	16,2	6.853	-5,1	7.040	2,7
İstanbul	1	438.861	557.708	27,1	518.519	-7,0	543.973	4,9
İzmir	1	99701	142.567	43,0	147.553	3,5	145.302	-1,5

Kahramanmaraş	5	86.964	87.576	0,7	92.894	6,1	96.856	4,3
Karabük	2	375	829	121,1	1.148	38,5	1.492	30,0
Karaman	3	508	775	52,6	818	5,5	834	2,0
Kars	6	164	165	0,6	189	14,5	167	-11,6
Kastamonu	4	741	1.305	76,1	3.044	133,3	1.883	-38,1
Kayseri	2	55.430	77.922	40,6	78.826	1,2	80.490	2,1
Kırıkkale	3	688	1.486	116,0	1.865	25,5	1.691	-9,3
Kırklareli	2	2082	2.682	28,8	973	-63,7	764	-21,5
Kırşehir	4	690	1.344	94,8	1.627	21,1	1.871	15,0
Kilis	5	122.327	115.165	-5,9	105.501	-8,4	87.686	-16,9
Kocaeli	1	27.570	54.487	97,6	55.217	1,3	53.076	-3,9
Konya	2	70.226	105.971	50,9	117.592	11,0	122.986	4,6
Kütahya	3	347	787	126,8	2.027	157,6	1.599	-21,1
Malatya	4	20.756	29.430	41,8	30.247	2,8	31.376	3,7
Manisa	2	5.883	13.465	128,9	13.657	1,4	12.577	-7,9
Mardin	6	93.504	89.881	-3,9	88.953	-1,0	86.948	-2,3
Mersin	3	139.953	206.445	47,5	222.554	7,8	238.213	7,0
Muğla	1	8.536	14.362	68,3	11.278	-21,5	10.236	-9,2
Muş	6	842	1.388	64,8	1.597	15,1	1.572	-1,6
Nevşehir	4	5.706	9.572	67,8	11.383	18,9	12.680	12,4
Niğde	5	3.216	4.511	40,3	5.879	30,3	6.522	10,9
Ordu	5	617	671	8,8	917	36,7	1.059	15,5
Osmaniye	5	41.610	49.014	17,8	47.656	-2,8	38.661	-18,9
Rize	3	628	869	38,4	1.094	25,9	1.264	15,5
Sakarya	2	6.904	15.746	128,1	15.434	-2,0	14.961	-3,1
Samsun	3	4.011	5.561	38,6	7.461	34,2	9.203	23,3
Siirt	6	3.173	3.904	23,0	4.424	13,3	4.071	-8,0
Sinop	5	71	125	76,1	208	66,4	198	-4,8
Sivas	4	2.184	3.960	81,3	3.556	-10,2	3.311	-6,9
Şanlıurfa	6	405.511	452.675	11,6	421.586	-6,9	370.793	-12,0
Şırnak	6	14.334	15.324	6,9	14.997	-2,1	11.545	-23,0
Tekirdağ	1	5.937	13.136	121,3	12.482	-5,0	11.669	-6,5
Tokat	5	810	995	22,8	1.075	8,0	1.168	8,7
Trabzon	3	2.060	3.061	48,6	3.467	13,3	3.393	-2,1
Tunceli	5	89	56	-37,1	38	-32,1	38	-5,0
Uşak	3	1.202	2.311	92,3	2.649	14,6	2.822	6,5
Van	6	1.641	2.120	29,2	2.246	5,9	1.682	-25,1
Yalova	2	2.706	3.526	30,3	3.902	10,7	3.553	-8,9
Yozgat	5	3.027	4.180	38,1	5.022	20,1	5.155	2,6
Zonguldak	3	303	540	78,2	681	26,1	639	-6,2

Kaynak: Eser sahibi tarafından GİGM (2023) ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik (SEGE) Sıralaması (Acar & Bilen Kazancık, 2017) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. (27/02/2023)

AFAD koordinesinde sonuncu GBM'nin açıldığı 2016 yılında, Türkiye'deki toplam Suriyeli sayısı ilk kez 2,8 milyonu aşmıştır (Grafik 2). Buradan hareketle ikişer yıllık veriler üzerinden hazırlanan Tablo 2'de görüleceği üzere GBM'lerin bulunduğu Suriye sınırına yakın 10 kentin Suriyeli nüfusunun toplamı 2016 yılında 1.642.426 iken, toplam Suriyeli nüfusun 3,6 milyonu aştığı 2018 yılında bu sayı yaklaşık 300 binlik artışla 1.955.821 olmuştur. Bu dönemde, aynı zamanda büyükşehir olan Adana'da yaşayan Suriyeli nüfustaki artış %56,5 iken bu oran Malatya'da %41,8, Gaziantep'te %33,5, Hatay'da %17,6, Şanlıurfa'da ise %11,6 olarak gerçekleşmiştir. Diğer kentlerden Osmaniye (%17,8) ile Adıyaman'da (%9,6) da Suriyeli

nüfusunda bir artış yaşanırken Kahramanmaraş'ta (%0,7) büyük bir değişiklik yaşanmamış, buna karşın Kilis (%-5,9) ve Mardin'de (%-3,9) yaşayan Suriyeli nüfus azalmıştır.

Öte yandan ülkedeki toplam Suriyeli nüfusun yaklaşık 788 bin arttığı 2016 – 2018 arası dönemde 2017 yılı SEGE sıralamasında (Acar & Bilen Kazancık, 2019) ilk grupta yer alan İstanbul'da yaşayan Suriyeli nüfustaki artış 118.847 (%27,1), Ankara'daki artış 82.141 (%1.223,4), Bursa'daki artış 62.827 (%61), İzmir'deki artış 42.866 (%43), Kocaeli'ndeki artış ise 26.917 (%97,6) olarak gerçekleşmiştir. SEGE'de 2. grupta yer alan Konya'daki Suriyeli nüfusu %50,9'luk artış ile 106 bine, Kayseri'de %40,6'lık artış ile 78 bine yaklaşırken, 3. grupta yer alan Mersin'deki artış %47,5 olup Suriyeli nüfus 206 bini aşmıştır. Buna karşın SEGE sıralamasında ilk grupta olmalarına rağmen Antalya, Muğla, Eskişehir ve Tekirdağ'da yaşayan Suriyeli nüfusta dikkate değer büyük bir artış yaşanmamıştır.

Sınırdan girişlerin durma noktasına geldiği 2018 yılı sonrasında ülkedeki Suriyeli nüfusta büyük bir değişiklik yaşanmamıştır. 2018 yılı sonu itibarıyla 3.623.192 olan Suriyeli nüfus, 2019 yılı sonunda 3.576.370'a gerilemiş, ancak 2020 yılı sonunda yeniden 3,6 milyonun üzerine çıkmıştır. 2021 yılında ilk kez 3,7 milyonun üzerine çıkan toplam Suriyeli nüfus yaklaşık 200 binlik bir azalışla 2022 yılı sonunda 3.535.898 olmuştur. Bu durağanlığa rağmen ülke içindeki Suriyeli nüfusun hareketliliği 2016 öncesine göre çok daha belirgin hale gelmiştir. 2018-2020 yılları arasında sınır kentlerden Adıyaman (-%18,2), Hatay (-%2,8), Kilis (-%8,4), Mardin (-%1,0), Osmaniye (-%2,8) ve Şanlıurfa'dan (-%6,9) ayrılan Suriyeli nüfusun toplamı 60 binin üzerindedir. Buna karşın Türkiye'nin 1950 sonrası en fazla iç göç alan kentlerinden olan Adana ve Gaziantep'teki Suriyeli nüfusun artışı (yaklaşık + 43 bin) devam etmiştir. Aynı dönemde SEGE sıralamasına göre 5 ve 6. sıralarda yer alan toplam 30 kentteki Suriyeli nüfusun azalışı 55 binin üzerindedir. Diğer yandan SEGE'de ilk üç sırada yer alan kentlerden Mersin (+16.109), Bursa (+12.476), Ankara (+10.851), Konya (+11.621) ve İzmir (+4.986) aldıkları artı nüfusla öne çıkmaktadır. 2018 yılı verilerine göre Türkiye'nin hem en kalabalık hem de en fazla mülteci barındıran kenti olan İstanbul'daki Suriyeli nüfus ise yaklaşık 39 bin azalarak 557 binden 518 bine gerilemiştir.

2020 yılında ülkedeki toplam Suriyeli nüfus 3,6 milyonun üzerindeyken 2 yıl içerisinde geriye dönüşlerle birlikte bu sayı yaklaşık 3,5 milyona kadar gerilemiştir. Toplam Suriyeli nüfusta yaklaşık 100 binlik bu azalışa rağmen 2020–2022 yılları arasında ülke içindeki hareketliliğin devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde İstanbul (+25.454) yeniden Suriyeli nüfus aldığı ve Suriyeli nüfusun 550 bine yaklaştığı anlaşılmaktadır. Öte yandan bu dönemde

Suriyelilerin kendilerini kalıcı hale getirmeye yönelik çabaları ve kurgulamaya çalıştıkları yaşamları göz önüne alındığında bu “*bütünleşik göç*” hareketinin kalıcılığa doğru evrildiği görülecektir.

Suriyelilerin ülke içindeki yer değiştirmeleri çok yönlü ve çok boyutludur. Bu nedenle aktörünün Suriyeli olduğu iç göç hareketi tek bir perspektiften açıklanamayacak kadar komplikedir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gelişmiş veya gelişmekte olan kentlerin sundukları imkân ve fırsatlar, daha az gelişmiş kentlerde ve kırsalda yaşayanlar için çekici birer faktör olabilmektedir. Kentin sosyo-ekonomik yapısı (gelişmiş olup olmaması), istihdam fırsatları, ulaşım ve barınma kolaylığı, sosyal ve fiziki imkânlar, sunulan kamusal ve kentsel hizmetler veya sosyal ağlar bireylerin kent tercihlerinde temel belirleyiciler olarak öne çıkmaktadır. Benzer durum mülteciler için de geçerlidir. Mültecilerin tüm güçlüklerle rağmen kentlerde daha rahat erişebileceği barınma, ulaşım, iletişim, eğitim ve istihdam olanakları bulunmaktadır. Sat vd., (2017: 437-441) tarafından yürütülen bir çalışmanın sonucunda mülteciler tarafından çoğunlukla büyük kentlerin tercih edildiği, istihdam ve at yapısı imkânları ile gelişmiş sosyal yaşam koşullarının bu tercihleri etkileyen başlıca nedenler olduğu ortaya konmuştur. Dolayısıyla kentler, mültecilerin hem kendileri hem de aileleri için daha çok tercih edilmektedir (Vesek & Suğur, 2021: 172).

Benzer durum ülke içinde mobilize olmalarına imkân verilen Suriyeliler için de geçerlidir. 2016-2022 yılları arasında kentlerdeki Suriyeli nüfusundaki değişim üzerinde yapılacak bir değerlendirmede ise Suriyelilerin Türkiye’nin tüm bölgelerine dağılmış oldukları ancak çoğunlukla büyük kentleri tercih ettikleri görülmektedir. Teyidi bir alan araştırmasını gerektirse de sosyo-ekonomik gelişmişliğin kent tercihlerinde önemli, ancak tek faktör olmadığı anlaşılmaktadır. Son 7 yıl içerisindeki nüfus değişikliği incelendiğinde, ülkeye giriş yapıldığında ilk yerleşilen sınır kentlerinin popülaritesinin devam ettiği, ancak bu kentler içerisinde büyük kentlere yönelik tercihin sürekli olarak arttığı görülmektedir. Gaziantep ve Şanlıurfa bu kentlere örnek gösterilebilir. Bu kentlerin coğrafi olarak Suriye’ye daha yakın olmaları, kültürel açıdan benzerlikleri, barınma ve istihdam gibi problemlerin daha kolay çözümüne imkân veren sosyal ağlar ile ekonomik fırsatları Suriyelilerin kent tercihlerini etkileyen önemli faktörlerdir. Sahada yapılan nitel araştırmalar bunu destekler niteliktedir (İnce, 2018; Vesek & Suğur, 2021; Vesek, 2021).

Avrupa ülkelerine geçmenin daha kolay olduğu batı kentlerinin coğrafi konumu sürecin başında öncelikli faktör olarak görülmüş olsa da hem karada hem de denizde artan sınır

kontrolleri ile geçişin zorlaşması batı kentlerine gelen Suriyelilerin buralarda kalıcı hale gelmelerine neden olmuştur. Bunun yanında sosyo-ekonomik açıdan daha gelişmiş olmaları, formel ya da informel istihdam olanaklarının fazlalığı dolayısıyla daha yüksek gelir elde etme imkânı, kentsel hizmetlere erişim kolaylığı ve daha önce bu kentlere yerleşmiş olanlarla kurulan iletişim imkânlarının sunduğu kolaylıklar Ankara, Bursa, Kayseri, Kocaeli, Konya ve Sakarya gibi Suriye sınırına uzak olan kentleri de tercih edilir hale getirmiştir. Bu kentler içerisinde öne çıkan batı kenti ise İstanbul'dur. 1950'li yıllarla başlayan iç göç hareketinde olduğu gibi Suriyelilerin ülke içindeki göçlerinde de İstanbul en çok tercih edilen kent olmuştur. 2023 yılı Şubat ayı itibarıyla İstanbul, barındırdığı yaklaşık 536 bin Suriyeli ile birçok Avrupa ülkesinin nüfusunu geçmektedir. Benzer durum Türkiye'nin birçok kenti ve ilçesinde de görülebilmektedir. Bu kontrolsüz yoğunlaşma bir yandan kentsel güvenliği tehdit eder hâle gelirken yaşanan olumsuz gelişmeler Türk toplumunun Suriyelilere yönelik toplumsal kabul düzeyini de hızlı bir şekilde azaltmaktadır. Bu olumsuz gelişmeler Suriyelilerin kentsel tercihlerine yönelik çeşitli tedbirleri zorunlu kılmıştır. 2022 yılı başında İçişleri Bakanlığınca Suriyelilerin kentlerde kontrolsüz yoğunlaşmasını önlemek için Suriyeli yoğunluğunun %25'i bulunduğu yerler ile Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu Ankara, Antalya, Aydın, Bursa, Çanakkale, Düzce, Edirne, Hatay, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Muğla, Sakarya, Tekirdağ ve Yalova'ya yeni Suriyeli göçü yasaklanmıştır (HABERTÜRK, 2022). Ancak kentlerde yaşayan Suriyeli nüfusundaki değişim, söz konusu yasaklamanın çok da etkili olamadığını ve kontrolün halen tam manasıyla sağlanamadığını göstermektedir.

4. Sonuç

2011 yılıyla birlikte zorunlu sebeplerle başlayan ve kısa süre içerisinde kitlesel boyutlara ulaşarak Türkiye'yi yeryüzünde en fazla mülteciyi barındıran ülke konumuna getiren Suriyeli göçü yakın coğrafyalardan gerçekleşmiş bile olsa uluslararası bir göç hareketidir. Zorunlu ve kitlesel boyutlarda gerçekleşmesi dolayısıyla göçün ilk başlarında sınır kapılarından girişlerde sağlıklı bir kayıt ve kontrol işlemi yapılamamıştır. O nedenle ki, 2011 yılında GİGM verilerinde Suriyeli nüfus "0" olarak gösterilmekte, buna karşın AFAD verilerinde aynı yıl içerisinde GBM'lerinde yaklaşık 20 bin Suriyelinin yaşadığı belirtilmektedir.

Suriyelilerin 2011 yılıyla başlayan sürecin başında çoğunlukla GBM'lerde ve sınır kentlerde yaşamaya çalıştıkları bilinmektedir. Ancak 2015 yılıyla birlikte politika değişikliğinin getirdiği gelişmeler sonucu Suriyelilerin ülke içinde çok daha rahat mobilize olmaya başladıkları, böylece aktörü Suriyelilerin olduğu dış göç hareketinin ülkenin siyasi ve

idari sınırları içinde gerçekleşen bir iç göç hareketine evrildiği görülmektedir. Her göç hareketinin aslında bir kalıcılığı da barındırdığı düşünüldüğünde devam eden bu göç hareketinin en sonunda bir kentte son bulması ve o kentin birçok Suriyeli için yeni yaşam yeri olması muhtemeldir. Böylece dış'tan iç'e evrilen Suriyeli göçü yerleşik hayata geçişle birlikte *"bütünleşik bir göç"* halini almış olacaktır. Bu değişimden en çok etkilenen mekânlar kentler, en çok etkilenenler ise kentlilerdir. Hatta büyük kentler sundukları istihdam fırsatları, kentsel hizmetlere erişim imkânı ve gelişmiş sosyal yaşam koşulları dolayısıyla diğerlerinden öne çıkmaktadır.

Kentlerde değişimin ve sorunların yaşandığı alanların başında ise barınma, ekonomi, sosyal ve kültürel yaşam, güvenlik ve kentsel hizmetler gelmektedir. Barınma az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere adeta tüm dünyanın önemli bir sorunudur. Ancak mülteciler açısından bu sorun çok daha görünür durumdadır. Kentlerin merkezden uzak alanlarındaki kira fiyatlarının merkeze kıyasla daha makul olması buraları Suriyeliler için daha cazip hale getirmekte, ancak talep sadece burayla sınırlı kalmamakta, varlıklı Suriyeliler tarafından kent merkezleri de barınma için tercih edilebilmektedir. Barınma talebindeki artış konut ve kira fiyatlarını artırırken, mevcut konut sayısının talep karşısında yetersiz kalması barınma sorununun kentin tamamına yayılmasına sebep olabilmekte, hatta kentlilerin kent içinde ikamet etmelerini zorunlu kılabilmektedir. Bu sorun boş arazilerin imara açılmasıyla giderilmeye çalışılmakta, ancak bu çözüm yöntemi kentsel yaşam için gerekli yeşil alanların, park ve bahçe düzenlemelerinin olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir.

Suriyelilerin sınır kentlerden diğer kentlere göçünün en önemli gerekçelerinden birisi o kentlerdeki istihdam olanaklarıdır. Ancak kontrolsüz göç istihdama yönelik o kentteki arz ve talep dengelerini bozabilmekte, oluşan istihdam fazlası dolayısıyla kent sakinlerinin işten çıkarılarak yerlerine daha düşük maaşlı Suriyelilerin istihdamına ya da kayıtsız çalıştırılmalarına neden olabilmektedir.

Göçün kentlerde ve kentliler arasında ortaya çıkaracağı sorunlardan bir diğeri ise sosyal ve kültürel yaşama ilişkindir. Aslında göçle gelenlerin göç edilen yerdeki kültürü etkileyerek diyalektik reaksiyonu başlatması kaçınılmazdır. Göçenlerin beraberinde getirdikleri alışkanlıklarını sürdürme çabası bunların mevcuttaki alışkanlıklarla çatışması, benzeşmesi ve alışkanlıkların değişimle sonuçlanması kaçınılmaz olacaktır.

Bir diğer konu ise güvenlidir. Suriyelilerin kentlerin kozmopolit ve karışık yapısında beklenmedik yeni sorunlarla karşılaşmaları bir yandan onların ötekileşmesine diğer yandan

toplumla uyum sorunu yaşamalarına neden olmaktadır. Ötekileşme ve toplumsal uyum sorunu ise Suriyelilerin anomi yaşayarak toplum içinde yabancılaşmalarına, davranışsal sapmalara neden olarak kentlerde asayiş ve şiddet olaylarına yönelebilmelerine sebep olabilmektedir.

Kentlerde yaşanan nüfus artışından en çok etkilenen alanların bir diğeri ise yerel yönetimlerce sunulan kentsel hizmetlere ilişkindir. Bunlardan özellikle ulaşım ve toplu taşıma ile su ve kanalizasyon kontrolsüz nüfus artışından en çok etkilenen hizmetler olmuştur. Yetersiz kalan kapasite sunulan hizmetin kalitesini de düşürmüştür. Yapılan ilave yatırımlarla bu hizmetlerin kapasitesi ve kalitesi iyileştirilmeye çalışılmış, ancak yatırımlar sadece bu alanlarla da sınırlı kalmamış, Suriyeli göçünün yaşandığı birçok kentte Suriyelilere yönelik mesleki beceri ve Türkçe kurslarının verilebileceği eğitim merkezleri açılmıştır. Ancak Suriye sınırındaki kentlerde olduğu gibi mevcut Suriyeli nüfusun taleplerine göre yapılan bu yatırımlar Suriyelilerin başka kentlere göçü ile atıl duruma düşebilmekte ve yapılan yatırımların boşa gitmesine sebep olabilmektedir. Dolayısıyla ülke içinde Suriyelilerin nüfus hareketinin devam etmesi kentte yapılacak her yatırımın bir süre sonra atıl hale gelmesine neden olabilecektir. Dolayısıyla kentler arasında Suriyelilerin göçünün kontrol altına alınması oldukça gereklidir. Ancak misafirlikten geçiciliğe dönüşen, geçicilikten ise kalıcılığa doğru evrilmekte olan Suriyeli göçünde engelleyici politikalarla, geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli mültecilerin kentler arasında yer değiştirmelerinin önüne geçilmesinde ne denli başarılı olunabileceğini zaman gösterecektir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflicts of Interest: There is no potential conflict of interest in this study.

KAYNAKÇA

- Acar, S. & Bilen Kazancık, L. (2017). *İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması SEGE-2017*. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Araştırma Raporu (3). 22 Şubat 2023, <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege/il-sege-raporlari>.
- AFAD. (2016). Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında. 21 Şubat 2023, https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/25332/xfiles/13a-Suriyeli_Misafirlerimiz_Kardes_Topraklarinda_2016_Turkce_.pdf.
- AFAD. (2023). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Kurumsal Raporlar. 19 Şubat 2023, <https://www.afad.gov.tr/kurumsal-raporlar>.
- Anadolu Ajansı. (2022). Haber Arşivi. 16 Şubat 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakani-soylu-turkiye-iran-sinirindeki-guvenlik-duvari-calismalarini-inceledi/2571927>.
- Bayır, K. D. & Aksu, F. (2020). Açık kapı politikasından güvenlik tehdidine: Türkiye’de Suriyeli sığınmacılar olgusu. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8(2), 324-356.
- Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çatır, G. (2015). Zorunlu göç tecrübesinin devlet politikalarındaki yansıması: Bulgaristan’dan Türkiye’ye kitlesel göçün analizi. İçinde S. G. İhlamur-Öner, N. A. Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme çağında göç: kavramlar, tartışmalar*, (ss. 217-232). İletişim Yayınları.
- Çelik, F. (2006). İç göçlerin itici ve çekici güçler yaklaşımı ile analizi. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 0(27), 149-170.
- Çiçekli, B. (2013). *Açıklamalı göç ve iltica hukuku terimleri sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.
- Durugönül, E. (1997). *Sosyal değişme, göç ve sosyal hareketler*. II. Ulusal Sosyoloji Kongresi. (ss. 95-100). Ankara: Toplum ve Göç.
- Erdoğan, M. M. (2017). *“Kopuştan”tan “uyum”a kent mültecileri*. Marmara Belediyeler Birliği Yayınları.
- Europäische Kommission. (2021). Einwanderung in die europäische Gesellschaft – ein Überblick. 9 Şubat 2023, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-of-life/statistics-migration-europe_de.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve ulusaşırı toplumsal alanlar*. Bağlam Yayınları.
- Fichter, J. (1994). *Sosyoloji nedir?* (Çev. Nilgün Çelebi). Atilla Kitabevi.
- GİGM. (2023). Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. 22 Şubat 2023, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5658>.
- HABERTÜRK. (2022). Haber Arşivi. 27 Şubat 2023, <https://www.haberturk.com/suriyeli-nufus-icin-seyreltme-projesi-baslatildi-3350384>.
- İhlamur-Öner, S. G. (2014). Türkiye’nin Suriyeli mültecilere yönelik politikası. *Ortadoğu Analiz*, 6(61), 42-45.
- IOM. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü. 2 Şubat 2023, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf.
- İnce, C. (2018). *Göçmenliğin mekânsal sosyolojisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Karasu, M. A. (2018). Türkiye’ye yönelik dış göçler, Suriyeli sığınmacı göçü ve etkileri. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*. 14 (1), 21-41.
- Keleş, R. (2021). *Kent bilim terimleri sözlüğü*. İmge Kitabevi.

- Kesgin, S. (2022). Doğu Akdeniz jeopolitiği perspektifinden Suriye krizini okumak. İçinde İpek, C. D. (Ed.). *Suriye krizi: Bölgesel dinamikler ve küresel yansımalar*, (ss. 245-263). TASAV.
- King, R. (2012). *Theories and typologies of migration: An overview and a primer*. Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations 3/12.
- Köksal, S. (1986). *Refah toplumunda "getto ve Türkler"*. Nadir Kitap.
- Kryvenko, Y., Ivannikova, V. & Gyrych, S. (2016). Migration in the era of globalization: The cases of Ukraine and Turkey. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(23), 78-91.
- Kurt, H. (2006). Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 148-178.
- Laczko, F. & Rudolf, A. (2013). *World migration report 2013*. International Organization for Migration Press. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr2013_en.pdf
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harper & Row Publishers.
- Neccar, M. Ş. M. & Erkut, T. (2017). Suriye'den Türkiye'ye göç: Nedenler, sonuçlar ve umutlar. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 4 (Nisan), 185-198.
- Nonneman, W. & Kaizen, J. (2007). Irregular migration in belgium and organized crime: an overview. *International Migration*, 45(2), 121-146.
- Öner, N. A. Ş. (2015). Göç çalışmalarında temel kavramlar. İçinde S.G. İhlamur-Öner, N. A. Şirin Öner (Ed.). *Küreselleşme çağında göç: kavramlar, tartışmalar*, (ss. 13-29). İletişim Yayınları.
- Özaslan, K. (2021). *Türkiye'nin değişen göç politikaları ve belediyeler: İstanbul örneği*. Adalet Yayınevi.
- Özbey, K. (2022). Açık kapı politikasından sınır duvarı projesine: Türkiye'nin sınır politikasının dönüşümü. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(43), 709-741.
- Özkalp, E. (1995). *Sosyolojiye giriş*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç, kuram ve bölgesel bir uygulama*. Nobel Yayıncılık.
- Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review*, 23(3), 256-266.
- SABAH GAZETESİ. (2022). Gazete Arşivi. 20 Ocak 2023, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/12/01/icisleri-bakanligi-turkiyedeki-yabanci-sayisini-acikladi>.
- Sarı, Ö. (2016). Türkiye'de göçün ekonomi politiği ve Suriyeli sığınmacılar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(31), 1-10.
- Sat, N. A., Yenigül, S. B., Varol, Ç., & Gürel Üçer, Z. A. (2017). Türkiye'de uluslararası göç ve göçmenlerin yer seçim kararlarını etkileyen faktörler. İçinde M. Güler, A. M. Turan. (Ed.), *Belediyelerin geleceği ve yeni yaklaşımları*, (ss. 430-442). Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Statista. (2022). Ranking of the largest Syrian refugee-hosting countries in 2022. 15 Şubat 2023, <https://www.statista.com/statistics/740233/major-syrian-refugee-hosting-countries-worldwide/>.
- SÜDDEUTSCHE ZEITUNG. (2022). Gazete Arşivi. 20 Ocak 2023, <https://www.sueddeutsche.de/politik/ukraine-fluechtlinge-europa-1.5541165>.
- Şengül, H. T. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset – kapitalist kentleşme süreçlerinin eleştirisi*. İmge Yayınevi.
- Treibel, A. (2003). *Migration in modernen gesellschaften: soziale folgen von einwanderung, gastarbeit und flucht*. Juventa.
- Turner, B. S. (2020). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev. Akbaş, K. ve Beyaz, A.). Pinhan Yayıncılık.
- UNHCR. (2022a). Refugee Data Finder. 26 Ocak 2013, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>.
- UNHCR. (2022b). Ukraine Refugee Situation. 20 Ocak 2023, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

- UNHCR. (2022c). Syria Regional Refugee Response. 15 Şubat 2023, <https://data.unhcr.org/en/situations/syria>.
- Vesek, S. (2021). “Bizim mazi zeval oldu”: Türkiye’deki Suriyelilerin kalma ve yeniden göç ile ilgili karar verme süreçlerine etkileyen faktörler. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(2), 379-421.
- Vesek, S. & Suğur, N. (2021). Türkiye’deki Suriyelilerin kentsel yaşam deneyimleri: Gaziantep ve İzmir örneği. *İnsan & Toplum*, 11(1), 169-207.
- Yılmaz, D. & Günay, M. A. (2022). Türk toplumunda Suriyeli sığınmacı algısı. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 117-139.
- Wood, W. B. (1994), Forced migration: Local conflict and international dilemmas. *Annals of the Association of American Geographers*, 84(4), 607- 634.